

بررسی عملکرد تولیدی و ریخت‌شناسی روده باریک جوجه‌های گوشتی تغذیه شده با مکمل‌های آنتی‌بیوتیک، اسید آلی، پروبیوتیک و پری‌بیوتیک در شرایط گرمسیری

مصیب شالایی^۱، سید محمد حسینی^۲ و نظر افصلی^۳

۱- کارشناس ارشد، دانشگاه بیرجند، (نویسنده مسول: mosayeb_shalaeey@yahoo.com)

۲ و ۳- استادیار و استاد، دانشگاه بیرجند

تاریخ دریافت: ۹۲/۸/۲۸ تاریخ پذیرش: ۹۳/۱/۱۷

چکیده

آزمایش به منظور بررسی اثر آنتی‌بیوتیک، اسید آلی، پروبیوتیک و پری‌بیوتیک بر عملکرد و ریخت‌شناسی روده‌ی باریک جوجه‌های گوشتی نر سویه راس ۳۰۸ به مدت ۴۲ روز و در شرایط گرمسیری انجام شد. آزمایش در قالب طرح کاملاً تصادفی با ۵ تیمار، ۴ تکرار و ۸ قطعه جوجه در هر تکرار انجام گردید. تیمارهای آزمایشی عبارت بودند از: T_۱: جیره پایه، T_۲: جیره حاوی آنتی‌بیوتیک اکسی‌تتراسایکلین (۱۵۰ گرم/تن خوراک)، T_۳: جیره حاوی اسید آلی اورگاسید (۳ کیلوگرم/تن خوراک)، T_۴: جیره حاوی پروبیوتیک پروتکسین (۱۵۰ گرم/تن خوراک) و T_۵: جیره حاوی پری‌بیوتیک مانان الیگوساکارید (۲ کیلوگرم/تن خوراک). نتایج نشان داد جیره‌های آزمایشی تأثیر معنی‌داری بر خوراک مصرفی، وزن زنده و ضریب تبدیل غذایی نداشتند. طول نسبی ژژنوم و ایلئوم به وسیله پری‌بیوتیک افزایش معنی‌داری داشت (P<۰/۰۵). اسیدیته قسمت‌های مختلف روده‌ی باریک به طور معنی‌داری در اثر مصرف اسید آلی کاهش نشان داد (P<۰/۰۵). پروبیوتیک باعث افزایش معنی‌دار طول ویلی در دئودنوم و ژژنوم گردید (P<۰/۰۵). همچنین مصرف آنتی‌بیوتیک و پروبیوتیک باعث افزایش نسبت طول ویلی به عمق کریپت در قسمت ژژنوم روده‌ی باریک شد (P<۰/۰۵). ضخامت لایه‌ی ماهیچه‌ای در ژژنوم و ایلئوم در اثر مصرف اسید آلی و پروبیوتیک کاهش نشان داد (P<۰/۰۵). به طور کلی نتایج تحقیق حاضر نشان‌دهنده اثرات مثبت مکمل‌های مورد استفاده بر خصوصیات ریخت‌شناسی روده باریک بود اما تفاوتی در عملکرد جوجه‌های گوشتی ایجاد نمود.

واژه‌های کلیدی: جوجه گوشتی، عملکرد، ریخت‌شناسی روده باریک، مکمل‌های غذایی

مقدمه

نظر شکل و اندازه به طور قابل توجهی در هر بخش روده متفاوت هستند (۲۳). تأمین سلامت دستگاه گوارش و به‌دنبال آن بهبود وضعیت پرزهای روده از مهم‌ترین موارد مؤثر بر بهره‌وری مواد خوراکی و به‌دنبال آن رشد پرندگان می‌باشد. نزدیک به نیم قرن است که در صنعت دام و طیور، از فرآورده‌های مؤثر در افزایش رشد، استفاده می‌شود. عوامل محرک رشد اساساً در دستگاه گوارش عمل نموده و بعد از تأثیر در این محل، همراه با مدفوع از بدن خارج می‌شوند. عوامل بیماری‌زای موجود در روده‌ی باریک حیوان در کسب مواد مغذی از دستگاه گوارش با حیوان میزبان در رقابت می‌باشند و موجب کاهش هضم و بهره‌وری مواد غذایی می‌شوند و به‌دنبال آن عملکرد حیوان کاهش و میزان ابتلا به بیماری‌ها افزایش می‌یابد (۱۸). در اوایل صنعتی شدن پرورش طیور، مصرف آنتی‌بیوتیک‌ها به دلیل از بین بردن باکتری‌های مضر، تفاوت معنی‌داری در رشد گله ایجاد می‌کرد و در نتیجه توصیه می‌شد که آنتی‌بیوتیک به جیره طیور اضافه گردد (۸). طبق گزارشات، آنتی‌بیوتیک‌ها سبب کاهش جمعیت میکروبی دستگاه گوارش، افزایش مواد غذایی قابل دسترس و در نتیجه موجب بهبود ضریب تبدیل غذایی و وزن جوجه‌های گوشتی می‌شوند. از طرف دیگر، به‌دلیل باقی ماندن آنتی‌بیوتیک‌ها در محصولات تولیدی و انتقال آن‌ها به انسان و بروز مقاومت، در بسیاری از کشورها استفاده از آنتی‌بیوتیک ممنوع شده است (۱۷). مواد گوناگونی جایگزین آنتی‌بیوتیک‌های محرک رشد معرفی شده‌اند که از جمله آن‌ها می‌توان به اسیدهای آلی، پروبیوتیک‌ها و پری‌بیوتیک‌ها اشاره کرد (۴۱). اسیدهای آلی در اروپا به میزان زیادی هم در مواد

پرورش طیور در مناطق گرمسیر جهان به سرعت رو به افزایش است. قسمت‌های کثیری از قاره‌های آسیا، آفریقا و آمریکای جنوبی که سهم عمده‌ای از جمعیت جهان را در خود جای دارند، در این شرایط آب و هوایی واقع شده‌اند. دستیابی به تولیدات کافی در مناطق گرمسیری که همواره دمای محیط بالاتر از محدوده‌ی آسایش پرندگان است، کار بسیار دشواری است. چرا که در این شرایط محیطی، تنش گرمایی در طیور رخ داده و به دلایل متعددی از جمله کاهش مصرف خوراک، کاهش وزن، کاهش کیفیت لاشه، افزایش تلفات و افزایش ضریب تبدیل غذایی، عملکرد طیور به شدت کاهش می‌یابد (۱۳). تنش گرمایی طولانی ممکن است به طور موقت و یا حتی دائمی به اندام‌های لنفاوی اولیه (تیموس و بورس) آسیب وارد کند، به طوری که طیور را برای پذیرش انواع گوناگون بیماری‌های باکتریایی، ویروسی و انگلی مستعد کند (۳۱). دستگاه گوارش طیور طی سال‌های گذشته از ابعاد مختلف مخصوصاً به دلیل نقش آن در رشد سریع جوجه‌های گوشتی بسیار مورد توجه قرار گرفته است. توسعه دستگاه گوارش نسبت به دیگر اندام‌ها و سرعت رشد بالای آن در روزهای اول زندگی، تأثیر زیادی بر عملکرد نهایی پرند دارد. دستگاه گوارش که اندامی پشتیبان است، برای افزایش بازده هضم و جذب مواد مغذی و فراهم نمودن نیاز اندام‌هایی از جمله ماهیچه‌ها، در آغاز زندگی توسعه‌ی چشم‌گیری می‌یابد (۳۸). بافت دیواره روده‌ی کوچک از قسمت‌های مختلفی تشکیل شده که داخلی‌ترین لایه آن بافت مخاطی می‌باشد. این لایه از پرزها تشکیل شده است. پرزهای روده از

گرم/تن خوراک) و T_5 : جیره حاوی پری‌بیوتیک مانان الیگوساکارید (۲ کیلوگرم/تن خوراک). در تمام دوره پرورش، دمای ثابت ۳۰-۳۲ درجه سانتیگراد در سالن پرورش اعمال گردید. شرایط محیطی برای تمام پرندگان یک نواخت بود و در طی دوره آزمایش آب و دان به صورت آزاد در اختیار پرندگان قرار گرفت. اسید آلی مورد استفاده در این آزمایش با نام تجاری اورگاسید (شامل مخلوطی از: اسید فرمیک، لاکتیک، مالیک، سیتریک، تارتاریک و ارتوفسفریک) که حاوی ۳۸ درصد اسیدهای آلی و ۶۲ درصد سیلیکات بود که حامل محسوب می‌شد. پروبیوتیک (پروتکسین) مورد استفاده در این آزمایش شامل ۷ گونه از باکتری‌های مفید دستگاه گوارش و دو گونه قارچ می‌باشد. سویه‌های باکتریایی شامل موارد زیر است: لاکتوباسیلوس اسیدوفیلوس، لاکتوباسیلوس رامنوسوس، لاکتوباسیلوس پلانتاریوم، بیفیدوباکتریوم بیفیدوم، اینتروکوکوس فاسیوم، استرپتوکوکوس ترموفیلوس و سویه‌های قارچی شامل اسپرئیلوس اریزا و کاندیدا پنتولوپسی است و یک گرم از این فرآورده حاوی حداقل 2×10^8 باکتری است. پری‌بیوتیک مورد استفاده مانان الیگوساکارید (MOS) بود (تکنوموس). مانان الیگوساکاریدها از بخش دیواره بیرونی مخمر ساکارومایسس سرویزیه جدا شده‌اند. مکمل‌های مورد استفاده در آزمایش با سایر اقلام موجود در جیره به طور کامل مخلوط گردید. عملکرد جوجه‌ها (خوراک مصرفی، افزایش وزن و ضریب تبدیل غذایی) به صورت هفتگی مورد اندازه‌گیری قرار گرفت. در انتهای دوره آزمایش از هر تکرار دو قطعه جوجه گوشتی به طور تصادفی انتخاب و کشتار گردید. در مرحله بعد محتویات دستگاه گوارش آن‌ها خارج شده و قسمت‌های مختلف آن با ترازوی دیجیتالی وزن شدند. سپس طول قسمت‌های مختلف روده اندازه‌گیری شد. برای محاسبه pH قسمت‌های مختلف دستگاه گوارش، ۱ گرم از محتویات چینه‌دان، پیش‌معده، سنگدان، دئودنوم، ژژنوم و ایلیوم برداشته و در ۹ میلی‌لیتر آب دی یونیزه ریخته شد و سپس به وسیله pH متر، pH آن اندازه‌گیری گردید (۲). برای بررسی ریخت‌شناسی از قسمت‌های مختلف روده‌ی باریک شامل دئودنوم، ژژنوم و ایلیوم نمونه‌هایی به اندازه ۲ سانتی‌متر بریده شده و تا زمان ارسال به آزمایشگاه در محلول فرمالین ۱۰ درصد نگه‌داری شد. داده‌های به دست آمده با نرم‌افزار آماری (SAS ۹.۱) و رویه GLM مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. برای مقایسه میانگین تیمارها از آزمون توکی کرامر استفاده شد. مدل آماری طرح به صورت زیر می‌باشد:

$$Y_{ij} = \mu + T_i + E_{ij}$$

Y_{ij} = مقدار هر یک از مشاهدات

μ = میانگین جمعیت

T_i = اثر جیره غذایی

E_{ij} = اثر خطای آزمایش

خام غذایی و هم در خوراک آماده، به منظور ممانعت از رشد میکروبه‌های بیماری‌زا مانند سالمونلا استفاده می‌شوند (۳۴). فرضیه استفاده از اسیدهای آلی در جیره این است که جمعیت میکروبی نامناسب (مثل سالمونلا) در دستگاه گوارش با کاهش pH فعالیت‌شان کم شده و زمینه برای گسترش فلور میکروبی مقاوم به pH اسیدی که باکتری‌های مناسب (مثل لاکتوباسیلوس) محسوب می‌شوند مساعد شود (۶). پروبیوتیک‌ها با ایجاد تعادل میکروبی در روده، اثرات سودمندی برای میزبان دارند (۱۶). محققین اثرات مثبت ناشی از مکمل‌سازی جیره با پروبیوتیک‌ها را ناشی از فراهم شدن برخی مواد مغذی مانند ویتامین‌ها، افزایش هضم مواد غذایی به واسطه‌ی تولید برخی آنزیم‌های هضم‌کننده و همچنین مهار میکروبه‌های بیماری‌زا و خنثی کردن سموم حاصله از آن‌ها توسط تولید اسیدهای آلی و باکتریوسین‌ها دانستند (۲۵). پری‌بیوتیک‌ها کربوهیدرات‌های غیر قابل هضمی هستند که از طریق تحریک رشد یا فعال کردن یک یا تعداد محدودی از گونه‌های باکتریایی که در روده وجود دارند و همچنین از طریق متصل و جدا شدن باکتری‌های بیماری‌زا که قبلاً به دستگاه گوارش چسبیده‌اند، اثرات سودمندی بر میزبان گذاشته و سلامتی آنها را بهبود می‌بخشند (۱۹). بنابراین با توجه به این که تنش حرارتی، به دلیل اثرات منفی که منجر به ضررهای اقتصادی می‌شود، یکی از عمده نگرانی‌ها در صنعت طیور به خصوص در مناطق گرم مانند اهواز، بندر عباس، قصر شیرین و سایر شهرهای جنوبی ایران می‌باشد، هدف از انجام این آزمایش بررسی برخی خصوصیات دستگاه گوارش و ریخت‌شناسی روده باریک جوجه‌های گوشتی تغذیه شده با مکمل‌های آنتی‌بیوتیک، اسید آلی، پروبیوتیک و پری‌بیوتیک تحت شرایط اقلیمی گرمسیری بود.

مواد و روش‌ها

در این آزمایش از ۱۶۰ قطعه جوجه گوشتی نر سویه راس ۳۰۸ در قالب طرح کاملاً تصادفی با پنج تیمار، چهار تکرار و هشت قطعه جوجه در هر تکرار با میانگین وزن مشابه به مدت ۴۲ روز انجام شد. جیره‌ی آزمایشی بر پایه ذرت-کنجاله سویا و در دو مرحله ۲۱-۲۲ روزگی و ۴۲-۲۱ روزگی مطابق با احتیاجات راهنمای پرورش سویه راس ۳۰۸ و به وسیله نرم‌افزار جیره نویسی UFFDA تنظیم شد. در هفته اول آزمایش از یک نوع جیره استاندارد تجاری استفاده شد که ترکیب مواد مغذی آن در جدول ۱ آورده شده است. در جدول ۲ درصد مواد خوراکی جیره‌ی آزمایشی پایه که برای دو مرحله‌ی ۲۱-۲۲ و ۴۲-۲۲ روزگی تنظیم گردید، نشان داده شده است. تیمارهای آزمایشی عبارت بودند از T_1 : جیره پایه، T_2 : جیره حاوی آنتی‌بیوتیک اکسی‌تراسایکلین (۱۵۰ گرم/تن خوراک)، T_3 : جیره حاوی اسید آلی اورگاسید (۳ کیلوگرم/تن خوراک)، T_4 : جیره حاوی پروبیوتیک پروتوکسین (۱۵۰

جدول ۱- ترکیب مواد مغذی جیره هفته اول

Table 1. Diet composition of the first week

مقدار تأمین شده	مواد مغذی
۲۸۵۰-۲۹۰۰	انرژی قابل سوخت و ساز (Kcal/kg)
۲۱-۲۲	پروتئین (%)
۱/۰۰	کلسیم (%)
۰/۴۵-۰/۵	فسفر (%)
۰/۵	متیونین (%)
۱/۲	لازین (%)
۰/۸	متیونین + سیستئین (%)
۰/۱۶	سدیم (%)

جدول ۲- اجزای تشکیل دهنده (بر حسب درصد) و ترکیب مواد مغذی جیره آزمایشی پایه

Table 2. Components and nutrient composition of the basal diet

۲۲-۴۲ روزگی	۲۱-۷ روزگی	اجزای خوراک
۵۲/۶۸	۵۰/۲۰	ذرت
۲۸/۹۱	۳۴/۶۹	کنجاله سویا
۸/۰۰	۵/۰۰	گندم
۳/۰۰	۳/۰۰	پودر ماهی
۴/۰۴	۳/۴۷	روغن سویا
۱/۳۷	۱/۵۹	دی کلسیم فسفات
۱/۰۲	۱/۱۱	پودر صدف
۰/۲۰	۰/۲۰	نمک طعام
۰/۲۵	۰/۲۵	مکمل مواد معدنی*
۰/۲۵	۰/۲۵	مکمل ویتامینی**
۰/۲۷	۰/۲۲	دی ال- متیونین
۰/۰۱	۰/۰۲	ال-لازین
		مواد مغذی تأمین شده
۳۱۰۰	۳۰۰۰	انرژی قابل سوخت و ساز (Kcal/kg)
۲۰/۰۰	۲۲/۰	پروتئین خام (%)
۱۵۵/۰۰	۱۳۶/۳۶	نسبت انرژی به پروتئین
۰/۹۰	۱/۰۰	کلسیم (%)
۰/۴۵	۰/۵۰	فسفر قابل دسترس (%)
۰/۳۵	۰/۳۷	متیونین (%)
۱/۱۰	۱/۲۵	لازین (%)
۰/۹۵	۰/۹۵	متیونین + سیستئین (%)
۰/۲۸	۰/۳۱	تریئوفان (%)
۰/۷۵	۰/۸۳	ترونین (%)

*: هر کیلوگرم از مکمل مواد معدنی حاوی ۳۹۶۸۰ میلی‌گرم منگنز، ۲۰۰۰۰ میلی‌گرم آهن، ۳۲۸۸۰ میلی‌گرم روی، ۴۰۰۰ میلی‌گرم مس، ۳۹۶ میلی‌گرم ید و ۸۰ میلی‌گرم سلنیوم بود.

** هر کیلوگرم از مکمل ویتامینی حاوی ۳۶۰۰۰۰ واحد بین‌المللی ویتامین A، ۸۰۰۰۰۰ واحد بین‌المللی ویتامین D₃، ۱۴۴۰۰ واحد بین‌المللی ویتامین E، ۸۰۰ میلی‌گرم ویتامین K₃، ۷۰۰ میلی‌گرم ویتامین B₁، ۲۶۴۰ میلی‌گرم ویتامین B₂، ۳۹۲۰ میلی‌گرم ویتامین B₃، ۱۱۸۸۰ میلی‌گرم ویتامین B₅، ۱۱۷۶ میلی‌گرم ویتامین B₆، ۴۰۰ میلی‌گرم ویتامین B₁₂، ۶ میلی‌گرم ویتامین B₁، ۴۰ میلی‌گرم بیوتین، ۴۰۰۰۰۰ میلی‌گرم کولین کلراید و ۴۰۰ میلی‌گرم B.H.T. بود.

نتایج و بحث

همچنین مطابق با آزمایش حاضر گزارش شده است که استفاده از اسیدآلی در شرایط تنش حرارتی نتوانست مصرف خوراک و ضریب تبدیل را تحت تأثیر قرار دهد (۱). بنابراین به نظر می‌رسد دمای بالای محیط پرورشی مانع از بروز اثرات مثبت مکمل‌های مورد استفاده در این آزمایش گردید. بنابراین صفات عملکردی تحت تأثیر معنی‌دار تیمارهای آزمایشی قرار نگرفت.

اثر تیمارهای آزمایشی بر وزن و طول نسبی قسمت‌های مختلف دستگاه گوارش به ترتیب در جداول ۴ و ۵ آورده شده است. نتایج نشان می‌دهد وزن نسبی پیش‌معه و سنگدان تحت تأثیر تیمارهای آزمایشی قرار نگرفت. وزن نسبی دودنوم تحت تأثیر معنی‌دار تیمارهای آزمایشی قرار گرفت. بدین‌صورت که تیمار شاهد و مانان الیگوساکارید بیشترین وزن را به خود اختصاص دادند و تیمار دریافت کننده‌ی اسید آلی کمترین میزان را داشت و این اختلاف به

اثر تیمارهای آزمایشی بر صفات عملکردی جوجه‌های گوشتی در دوره‌های مختلف آزمایش در جدول ۳ آورده شده است. نتایج نشان می‌دهد، صفات عملکردی جوجه‌های گوشتی تحت تأثیر افزودنی‌های خوراکی در جیره قرار نگرفت. مطابق با نتایج تحقیق حاضر محققین با استفاده از اسیدهای آلی، تأثیری بر افزایش وزن بدن جوجه‌های گوشتی مشاهده نکردند (۴۰). هم‌چنین محققین گزارش کردند با افزودن سطوح ۰/۱ تا ۰/۱۵ درصد اسید پروپیونیک به خوراک جوجه‌های گوشتی، افزایش معنی‌داری در رشد مشاهده نشد (۲۴). در آزمایشی دیگر با استفاده از یک پروپیونیک چند سوپه، اختلاف معنی‌داری در ضریب تبدیل نسبت به تیمار شاهد مشاهده نگردید (۳۰). بیان شده است که قابلیت هضم مواد غذایی (پروتئین، چربی و نشاسته) با قرار گرفتن جوجه‌های گوشتی در دمای بالا کاهش می‌یابد (۴).

درباره‌ی طول نسبی قسمت‌های مختلف دستگاه گوارش نتایج نشان داد طول نسبی ژژنوم و ایلئوم در تیمار دریافت کننده مانان الیگوساکارید نسبت به تیمار شاهد افزایش معنی‌داری پیدا کرد ($P < 0/05$). طول نسبی کولن نیز در تیمارهای دریافت کننده‌ی پروبیوتیک و پری‌بیوتیک نسبت به تیمار شاهد افزایش معنی‌داری را نشان داد ($P < 0/05$). محققین گزارش نمودند که استفاده از پروبیوتیک به دلیل بهبود کارایی استفاده از مواد مغذی، افزایش قابلیت دست‌رسی مواد مغذی و بهبود هضم و جذب مواد مغذی، طول روده در جوجه‌های تغذیه شده با این مواد را کاهش می‌دهد (۱۴). بیان شده است که تغذیه الیگوفروکتوز، طول روده‌ی جوجه‌های گوشتی را افزایش می‌دهد (۴۲). این محققین هم بستگی بین طول روده و وزن بدن را برای جوجه‌های نر و ماده به ترتیب ۰/۶۸ و ۰/۷۴ گزارش نمودند. احتمالاً کاهش طول روده‌ی کوچک باعث کاهش دست‌رسی به مواد مغذی می‌گردد. زیرا سطح کوچک‌تری از روده برای جذب مواد مغذی در اختیار است. بنابراین احتمالاً در جوجه‌هایی که روده‌ی آنها توسعه یافته‌تر و دارای طول بیشتری است، عملکرد پرنده نیز بهبود می‌یابد. چنانچه بسیاری از محققین گزارش کردند که بین طول روده و عملکرد پرنده رابطه‌ی مستقیمی وجود دارد، به طوری که روده‌ی بزرگ‌تر به افزایش وزن بیشتر پرنده منجر می‌گردد (۱۶، ۳۵، ۲۰). اثر تیمارهای آزمایشی بر اسیدیته قسمت‌های مختلف دستگاه گوارش جوجه‌های گوشتی در جدول ۶ آورده شده است.

لحاظ آماری معنی‌دار بود ($P < 0/05$). وزن نسبی ژژنوم تحت تأثیر تیمارهای آزمایشی قرار نگرفت ولی تیمار دریافت‌کننده اسید آلی به لحاظ عددی باعث کاهش آن شد. وزن نسبی ایلئوم و سکوم نیز تحت تأثیر تیمارهای آزمایشی قرار نگرفت. در یک مطالعه، افزودن پری‌بیوتیک، پروبیوتیک و اسیدهای آلی به جیره‌ی غذایی جوجه‌های گوشتی، نتوانست تأثیر معنی‌داری روی وزن روده‌ی باریک داشته باشد (۲۲). محققین گزارش کردند که جیره‌های دارای مخلوط اسید آلی سبب کاهش عددی ضخامت لایه‌ی ماهیچه‌ای روده و کاهش وزن روده‌ی می‌شوند (۲۱). در مطالعه‌ی دیگر مشاهده شد که با افزودن اسید سیتریک، وزن نسبی سنگدان، وزن نسبی روده‌ها و طول نسبی دئودنوم کاهش یافت که علت آن را می‌توان در این دانست که در طی آلودگی بافت به باکتری‌های بیماری‌زا، لنفوسیت‌ها در محل تجمع یافته و سبب آماس و التهاب بافت و افزایش ضخامت آن می‌شوند (۲۶). لذا اسیدهای آلی با کاهش شمار این باکتری‌ها سبب کاهش ضخامت بافت روده و کاهش وزن آن می‌شوند. از آنجایی که در این آزمایش وزن نسبی دئودنوم به‌طور معنی‌داری در تیمار دریافت‌کننده اسید آلی نسبت به تیمار شاهد کاهش یافت و همچنین وزن نسبی ژژنوم و ایلئوم نیز به لحاظ عددی کاهش را نشان داد. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که احتمالاً اسیدهای آلی با کاهش ضخامت دیواره روده، باعث کاهش وزن قسمت‌های مختلف روده می‌شوند. این کاهش ضخامت می‌تواند سبب بهبود جذب مواد مغذی موجود در روده گردد.

جدول ۳- اثر تیمارهای آزمایشی بر عملکرد جوجه‌های گوشتی در دوره‌های مختلف آزمایش

Table 3. Effect of experimental treatments on performance of broiler chickens in different period of experiment

P value	SEM	پری‌بیوتیک ^۱	پروبیوتیک ^۱	اسید آلی ^۱	انتی‌بیوتیک ^۱	شاهد	دوره	
NS	۱۵/۹۰۰	۷۳۲/۶۸	۷۱۷/۴۰	۷۰۷/۳۱	۷۴۹/۲۸	۷۶۳/۹۳	۷-۳۱	مصرف خوراک (گرم)
NS	۶۸/۵۶۲	۲۳۹۸/۰۸	۲۳۵۷/۵۱	۲۲۹۰/۴۹	۲۲۶/۸۱	۲۲۸۳/۷۱	۲۲-۴۲	
NS	۷۹/۳۱۷	۳۱۲۰/۷۷	۳۰۷۴/۹۱	۲۹۹۷/۸۰	۳۰۱۷/۰۹	۳۰۴۵/۶۵	۷-۴۲	
NS	۱۱/۲۹۹	۴۴۲	۴۱۸/۵۹	۴۲۴/۴۰	۴۳۷/۴۶	۴۵۲/۸۷	۷-۳۱	افزایش وزن (گرم)
NS	۳۸/۶۳۳	۱۳۰۳/۷۸	۱۳۵۳/۲۰	۱۲۹۱/۶۰	۱۳۳۲/۴۴	۱۳۴۳/۴۲	۲۲-۴۲	
NS	۴۳/۶۸۳	۱۷۵۲/۵۳	۱۷۳۳/۰۴	۱۷۱۶/۰۱	۱۷۸۰/۹۱	۱۷۹۶/۳۰	۷-۴۲	
NS	-/۰۲۷	۱/۶۳	۱/۷۱	۱/۶۶	۱/۷۱	۱/۶۲	۷-۳۱	ضریب تبدیل غذایی (گرم/گرم)
NS	-/۰۲۳	۱/۷۶	۱/۷۳	۱/۷۱	۱/۷۱	۱/۷۳	۲۲-۴۲	
NS	-/۰۲۷	۱/۷۲	۱/۷۲	۱/۶۹	۱/۷۱	۱/۷۰	۷-۴۲	

۱- آنتی‌بیوتیک اکسی تتراسایکلین (۱۵۰ گرم در تن). ۲- مکمل اسیدآلی اورگاسید (۳ کیلوگرم در تن). ۳- پروبیوتیک پروتوکسین (۱۵۰ گرم در تن). ۴- پری‌بیوتیک مانان الیگوساکارید (۲ کیلوگرم در تن) ns: غیرمعنی‌دار.

جدول ۴- اثر تیمارهای آزمایشی بر وزن نسبی قسمت‌های مختلف دستگاه گوارش (gr/kg)

Table 4. Effect of experimental treatments on relative weight of different parts of gastrointestinal tract (gr/kg)

سکوم	ایلئوم	ژژنوم	دئودنوم	سنگدان	پیش‌مده	تیمار
۴/۲۶	۱۲/۷۲	۱۳/۹۲	۷/۳۸ ^a	۱۸/۲۴	۴/۸۰	شاهد
۲/۹۷	۱۱/۰۳	۱۳/۵۲	۶/۷۳ ^{ab}	۱۸/۵۰	۵/۱۰	جیره حاوی آنتی‌بیوتیک ^۱
۴/۳۰	۱۱/۸۷	۱۱/۷۴	۵/۱۵ ^b	۱۹/۷۵	۵/۰۳	جیره حاوی اسید آلی ^۲
۴/۰۹	۱۰/۴۶	۱۲/۷۲	۶/۳۳ ^{ab}	۱۸/۱۵	۴/۳۴	جیره حاوی پروبیوتیک ^۳
۴/۲۹	۱۳/۱۵	۱۳/۶۳	۷/۳۳ ^a	۲۰/۷۴	۵/۲۲	جیره حاوی پری‌بیوتیک ^۴
۰/۳۲۱	۰/۸۸۴	۰/۹۶۸	۰/۴۹۷	۱/۰۳۷	۰/۳۲۱	SEM
ns	ns	ns	*	ns	ns	P value

حروف غیر مشابه در هر ستون نشان‌دهنده تفاوت معنی‌دار آماری در سطح ۵ درصد است.
 ۱- آنتی‌بیوتیک اکسی تتراسایکلین (۱۵۰ گرم در تن). ۲- مکمل اسیدآلی اورگاسید (۳ کیلوگرم در تن).
 ۳- پروبیوتیک پروتوکسین (۱۵۰ گرم در تن). ۴- پری‌بیوتیک مانان الیگوساکارید (۲ کیلوگرم در تن).
 ns: غیرمعنی‌دار. * ($P < 0/05$).

جدول ۵- اثر تیمارهای آزمایش بر طول نسبی قسمت‌های مختلف روده‌ی باریک (cm/kg)

Table 5. Effect of experimental treatments on relative length of different parts of small intestine (cm/kg)

تیمار	دئودنوم	ژژنوم	ایلئوم	سکوم	کولن
شاهد	۱۴/۱۲	۳۳/۵۹ ^d	۳۵/۲۵ ^d	۷/۶۶	۱/۷۴ ^d
جیره حاوی آنتی‌بیوتیک ^۱	۱۵/۴۵	۳۷/۸۸ ^{ab}	۳۸/۳۰ ^{ab}	۸/۵۵	۱/۸۴ ^d
جیره حاوی اسید آلی ^۲	۱۵/۷۴	۳۷/۰۵ ^{ab}	۴۱/۴۱ ^{ab}	۸/۸۶	۲/۴۳ ^{ab}
جیره حاوی پروبیوتیک ^۳	۱۵/۰۰	۳۸/۳۱ ^{ab}	۴۱/۷۵ ^{ab}	۸/۴۳	۲/۹۵ ^a
جیره حاوی پری‌بیوتیک ^۴	۱۵/۷۹	۴۰/۲۳ ^a	۴۲/۹۶ ^a	۹/۰۹	۲/۹۹ ^a
SEM	۱/۰۴۲	۱/۴۷۸	۱/۷۱۷	۰/۴۶۹	۰/۲۲۱
P value	NS	*	*	ns	*

حروف غیر مشابه در هر ستون نشان‌دهنده تفاوت معنی‌دار آماری در سطح ۵ درصد است.

۱- آنتی‌بیوتیک اکسی‌تتراسایکلین (۱۵۰ گرم در تن). ۲- مکمل اسیدآلی اورگاسید (۳ کیلوگرم در تن).

۳- پروبیوتیک پروتو کسین (۱۵۰ گرم در تن). ۴- پری‌بیوتیک مانان الیگوساکارید (۲ کیلوگرم در تن).

ns غیرمعنی‌دار. *: (P<۰/۰۵).

جدول ۶- اثر تیمارهای آزمایشی بر pH قسمت‌های مختلف دستگاه گوارش جوجه‌های گوشتی

Table 6. Effect of experimental treatments on pH value of different parts of gastrointestinal tract of broiler chickens

تیمار	چینه‌دان	پیش‌مده	سنگدان	دئودنوم	ژژنوم	ایلئوم
شاهد	۳/۹۹ ^{ab}	۳/۲۳ ^{ab}	۲/۸۴ ^a	۴/۷۳ ^{ab}	۵/۳۳ ^a	۵/۷۰ ^a
جیره حاوی آنتی‌بیوتیک ^۱	۴/۲۶ ^{ab}	۳/۹۵ ^a	۲/۵۱ ^{ab}	۵/۲۱ ^a	۵/۳۰ ^a	۵/۳۸ ^{ab}
جیره حاوی اسید آلی ^۲	۳/۸۵ ^d	۳/۸۹ ^{ab}	۲/۶۰ ^{ab}	۳/۹۹ ^d	۴/۳۹ ^d	۴/۶۷ ^d
جیره حاوی پروبیوتیک ^۳	۴/۶۴ ^a	۳/۷۴ ^{ab}	۲/۶۳ ^{ab}	۴/۰۳ ^d	۴/۴۸ ^d	۵/۲۶ ^{ab}
جیره حاوی پری‌بیوتیک ^۴	۴/۴۹ ^{ab}	۳/۰۲ ^d	۲/۰۴ ^d	۴/۳۱ ^{ab}	۵/۱۴ ^{ab}	۵/۶۹ ^a
SEM	۰/۱۶۸	۰/۲۰۹	۰/۱۳۹	۰/۲۳۷	۰/۱۸۲	۰/۲۳۰
P value	*	*	*	*	*	*

حروف غیر مشابه در هر ستون نشان‌دهنده تفاوت معنی‌دار آماری در سطح ۵ درصد است.

۱- آنتی‌بیوتیک اکسی‌تتراسایکلین (۱۵۰ گرم در تن). ۲- مکمل اسیدآلی اورگاسید (۳ کیلوگرم در تن). ۳- پروبیوتیک پروتو کسین (۱۵۰ گرم در تن).

۴- پری‌بیوتیک مانان الیگوساکارید (۲ کیلوگرم در تن). *: (P<۰/۰۵).

این آزمایش مطابق با نظر بسیاری از محققین به طور معنی‌داری، مقدار pH در دئودنوم و ژژنوم در تیمار دریافت‌کننده پروبیوتیک کاهش پیدا کرد و از آن‌جا که با تغییر میزان pH دوازده می‌توان نوع باکتری غالب را در آن تغییر داد بدین ترتیب با کاهش میزان pH دوازده از وفور باکتری‌های بیماری‌زا کاسته شده و بر وفور باکتری‌های مفید افزوده خواهد شد و احتمالاً همین ساز و کار علت بهبود عملکرد و کاهش تلفات در زمان استفاده از این مکمل می‌باشد. که در آزمایش حاضر دمای بالای محیط مانع از بروز این اثرات مثبت بر عملکرد گردید.

اثر تیمارهای آزمایشی بر ریخت‌شناسی روده‌ی باریک جوجه‌های گوشتی در جدول ۷ آورده شده است. نتایج نشان می‌دهد پروبیوتیک و مانان الیگوساکارید باعث افزایش معنی‌داری طول پز در دئودنوم گردید (P<۰/۰۵). همچنین به طور معنی‌داری در قسمت ژژنوم، پروبیوتیک و در ایلئوم، مانان الیگوساکارید طول پزها را افزایش داد (P<۰/۰۵). عرض ویلی در دئودنوم به وسیله مانان الیگوساکارید و در ایلئوم در اثر مصرف آنتی‌بیوتیک افزایش معنی‌داری را نشان داد (P<۰/۰۵). کمترین عمق کریبت در ژژنوم در تیمار دریافت‌کننده آنتی‌بیوتیک و در ایلئوم در تیمارهای دریافت‌کننده اسید آلی و پروبیوتیک مشاهده شد و این اختلاف معنی‌دار بود (P<۰/۰۵).

نسبت طول ویلی به عمق کریبت تنها در ژژنوم و در اثر مصرف آنتی‌بیوتیک افزایش معنی‌داری از خود نشان داد (P<۰/۰۵). ضخامت لایه‌ی ماهیچه‌ای در دئودنوم در تیمار دریافت‌کننده اسید آلی، در ژژنوم در تیمار دریافت‌کننده پروبیوتیک و در ایلئوم در تیمارهای دریافت‌کننده اسید آلی و

نتایج نشان داد تیمار دریافت‌کننده اسید آلی باعث کاهش معنی‌دار pH چینه‌دان گردید (P<۰/۰۵). در پیش‌مده و سنگدان تیمار دریافت‌کننده پری‌بیوتیک باعث کاهش معنی‌دار pH شد (P<۰/۰۵). در دئودنوم، ژژنوم و ایلئوم نیز تیمار دریافت‌کننده اسید آلی باعث کاهش معنی‌دار pH شد (P<۰/۰۵). اسیدهای آلی این توانایی را دارند که جیره طیور را در مقابل میکروبوها و قارچ‌ها محافظت کنند. اما اثر مستقیم استفاده از جیره‌های اسیدی در تغذیه طیور و خوک، کاهش pH دستگاه گوارش است (۱۲). مطابق با تحقیق حاضر محققین بیان کردند که استفاده از مکمل اسید آلی در سطح ۲ درصد در جیره باعث کاهش معنی‌دار pH چینه‌دان و دوازده شد (۷). افزودن باکتری‌های مفید به شکل پروبیوتیک و الیگوساکاریدهای غیرقابل هضم نیز pH دستگاه گوارش را کاهش داده و محیط را برای فعالیت سالمونلا و کلی باسیل‌ها و انتروباکتریاسه که pH مطلوب برای فعالیت آن‌ها حدود ۷ است، نامناسب می‌کنند (۳). در نتیجه موجب کاهش وقوع اسهال شده و ضریب تبدیل غذایی و سرعت رشد در جوجه‌های گوشتی بهبود می‌یابد (۳۷). با توجه به این که در این آزمایش مکمل اسید آلی باعث کاهش معنی‌دار pH در قسمت‌های دئودنوم، ژژنوم و ایلئوم گردید، و از طرفی اسیدی شدن قسمت‌های مختلف دستگاه گوارش با اثر روی باکتری‌های مفید باعث افزایش هضم و جذب مواد غذایی می‌شود. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که احتمالاً استفاده از مکمل اسیدهای آلی دارای اثرات مثبتی بر فاکتورهای عملکردی پرند باشد. همچنین کاهش pH چینه‌دان در تیمار دریافت‌کننده اسید آلی احتمالاً به دلیل کاهش pH خوراک در اثر استفاده از این مکمل در خوراک می‌باشد. همچنین در

پروبیوتیک کاهش معنی‌داری از خود نشان داد ($P < 0.05$). تعداد سلول‌های گابلت نیز در دئودنوم از طریق پروبیوتیک و در ژژنوم و ایلئوم به وسیله مانان الیگوساکارید افزایش معنی‌داری پیدا کرد ($P < 0.05$). در نواحی ابتدایی روده‌ی باریک، پرزها بیشترین ارتفاع را دارند و در انتهای روده ارتفاع پرزها کاهش می‌یابد، این روند برای عرض پرز، عمق کریپت و نسبت ارتفاع پرز به عمق کریپت نیز مشاهده می‌شود. هرچه ارتفاع پرزها بیشتر باشد، ظرفیت جذبی روده‌ی باریک بیشتر است. پرز بلندتر سبب ممانعت از عبور سریع‌تر، کاهش رطوبت محتویات و بهبود ضریب تبدیل می‌شود (۱۰). محققین گزارش کردند جوجه‌هایی که از مکمل آنتی‌بیوتیکی استفاده کردند، دارای لایه‌ی مخاطی نازک‌تر، ارتفاع ویلی کوتاه‌تر و عمق کریپت کمتری هستند (۲۸). همان‌طور که مشاهده شد استفاده از آنتی‌بیوتیک در جیره باعث افزایش نسبت طول ویلی به عمق کریپت در ژژنوم جوجه‌های گوشتی شد که هر چه این نسبت بالاتر باشد، ظرفیت هضم و جذب مواد مغذی بهبود می‌یابد. و از آن‌جا که افزایش این نسبت در ژژنوم که محل اصلی هضم و جذب مواد مغذی در پرندگان است، اتفاق افتاد، بنابراین این عامل می‌تواند یکی از دلایل بهبود عملکرد طیور در زمان استفاده از مکمل آنتی‌بیوتیکی باشد. همچنین استفاده از آنتی‌بیوتیک باعث کاهش عمق کریپت در ژژنوم گردید. کاهش عمق کریپت با تغذیه آنتی‌بیوتیک‌ها می‌تواند مربوط به کاهش غلظت اسیدهای چرب فرار در روده و اثرات ضد باکتریایی آنتی‌بیوتیک‌ها باشد. محققین بیان کردند که اسیدهای آلی تولید ترکیبات سمی باکتری‌ها را کاهش داده و باعث تغییر در ریخت‌شناسی دیواره‌ی روده و کاهش کلنی باکتری‌های بیماری‌زا می‌شوند (۳۳). بنابراین از تخریب و آسیب سلول‌های اپیتلیال دیواره‌ی روده جلوگیری می‌نمایند. بیان شده است اضافه کردن اسید فورمیک به جیره باعث بهبود ارتفاع پرزها و عمق کریپت شد اما بر تراکم پرزها بی‌اثر بود (۱۷). استفاده از اسیدهای آلی مانند اسید پروبیوتیک، اسید فرمیک و یا فرم نمکی آن‌ها تولید ترکیبات سمی را از طریق کاهش کلنی باکتری‌های بیماری‌زا کاهش داده، موجب بهبود وضعیت ساختاری سلول‌های اپیتلیال دیواره روده می‌گردد (۱۱). با توجه به این که در این آزمایش ضخامت لایه‌ی ماهیچه‌ای در تیمار دریافت‌کننده‌ی اسید آلی در هر سه قسمت روده کاهش پیدا کرد، بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که استفاده از مکمل اسید آلی با اثراتی - که بر روی pH دستگاه گوارش داشت - احتمالاً باعث کاهش باکتری‌های بیماری‌زا در روده شده است. با کاهش شمار باکتری‌های بیماری‌زا در روده و سالم‌تر بودن محیط آن به اپیتلیوم نازک‌تری برای محافظت از سطح روده نیاز است و در نتیجه احتمالاً به دنبال آن ضخامت لایه‌ی ماهیچه‌ای نازک‌تر می‌شود. گزارش شده است که پروبیوتیک‌ها باعث افزایش ارتفاع ویلی در ژژنوم و کاهش عمق کریپت در مقایسه با تیمار شاهد شد (۵). اثرات مثبت استفاده از پروبیوتیک احتمالاً به دلیل افزایش ارتفاع پرزهای روده‌ی باریک می‌باشد. همان‌طور نیز که در این آزمایش مشاهده شد، تیمار دریافت‌کننده‌ی پروبیوتیک باعث افزایش طول پرزها در

دئودنوم و ژژنوم گردید. همچنین نسبت طول ویلی به عمق کریپت در هر سه قسمت روده در اثر مکمل پروبیوتیک افزایش پیدا کرد که افزایش این نسبت ساختار روده را بیشتر به سوی افزایش سطح هضم مواد مغذی سوق می‌دهد که در نتیجه آن نیاز به مواد مغذی کمتر در جیره پرندگان توجیه پذیر خواهد بود. احتمالاً شرایط محیطی و دمای بالا در این آزمایش مانع از تحت تأثیر قرار گرفتن عملکرد پرندگان با توجه به بهبود خصوصیات ریخت‌شناسی ایجاد شده در اثر مکمل‌های مورد استفاده شده است. با این حال ممکن است در مواردی بین عملکرد و طول پرزهای روده یا عمق کریپت ارتباط معنی‌داری مشاهده نشود (۳۹). احتمال دارد افزایش ارتفاع پرز در گروه آزمایشی پروتکسین به دلیل نقش پروبیوتیک‌ها در افزایش اسیدهای چرب فرار باشد. اسیدهای چرب زنجیره کوتاه که محصول نهایی تخمیر محسوب می‌شود، از طریق لاکتوباسیل‌ها و بیفیدوباکترها تولید می‌شوند. تجمع این مواد در روده، pH روده را کاهش می‌دهد و محیط را برای سالمونلا و کلی‌باسیل‌ها - که pH مطلوب برای فعالیت آن‌ها حدود هفت است - نامناسب می‌کند و با کاهش صدمه به دیواره، میزان نوسازی روده را کاهش می‌دهد (۲۹). محققین استفاده از پری‌بیوتیک را درباره‌ی غشای مخاطی روده‌ی جوجه‌های گوشتی ۲۱ روزه مورد ارزیابی قرار داده و نشان دادند که ارتفاع پرزهای روده در ایلئوم جوجه‌های تغذیه شده با پری‌بیوتیک نسبت به تیمار شاهد بهبود پیدا کرد (۳۲). برخی از باکتری‌های بیماری‌زا که ممکن است به سطح مخاط بچسبند و به مکان‌های اتصال مانان الیگوساکارید متصل شوند، بنابراین تعداد این باکتری‌ها از این طریق کاهش پیدا می‌کند. اثرات مثبت استفاده از پری‌بیوتیک بر مخاط روده‌ی می‌تواند از طریق افزایش ارتفاع پرز در هر سه بخش روده‌ی کوچک پرندگان تغذیه شده با مانان الیگوساکارید صورت گیرد (۲۷). سلول‌های گابلت ترکیبات گلیکوپروتئینی را که مخاط شناخته می‌شوند، ترشح می‌کنند که لایه مخاطی روده را در برابر آسیب باکتری‌ها و سموم محیطی محافظت می‌کند (۱۵). همچنین مخاط که سوسپنرا محسوب می‌شود، برای تخمیر مورد استفاده‌ی باکتری‌های مقیم روده قرار می‌گیرد و نیز می‌تواند یک مکان چسبیدن باکتری‌ها به سطح روده‌ی محسوب شود و از این نکته نتیجه می‌شود که بین باکتری‌های مفید و بیماری‌زا برای چسبیدن به این محل رقابت وجود دارد (۹). بنابراین با توجه به این که صفات عملکردی در این آزمایش تحت تأثیر معنی‌دار تیمارهای آزمایشی قرار نگرفت، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که مکمل‌های مورد استفاده، در شرایط اقلیمی گرمسیر نمی‌توانند افزودنی‌های مفیدی به منظور بهبود صفات عملکردی جوجه‌های گوشتی باشند. ولی با توجه به اثراتی که این مکمل‌ها بر خصوصیات ریخت‌شناسی روده باریک داشتند، به نظر می‌رسد در شرایط دمای محیط کنترل شده استفاده از مکمل‌های اسید آلی و پروبیوتیک می‌تواند باعث بهبود هضم و جذب مواد مغذی و در نتیجه بهبود عملکرد طیور گردد.

جدول ۷- اثر تیمارهای آزمایشی بر ریخت‌شناسی روده‌ی باریک در جوجه‌های گوشتی (µm)
Table 7. Effect of experimental treatments on small intestinal morphology of broiler chicken (µm)

تعداد سلول‌های گابلت	نسبت طول پرز به عمق کریبت	ضخامت لایه ماهیچه‌ای	عمق کریبت	عرض پرز	طول پرز	تیمار	دژنوم (µm)
۹/۲۳ ^D	۴/۴۰	۳۸۵/۲۰ ^{AD}	۴۳۵/۷۱	۴۰۰/۰۱ ^D	۱۶۲۷/۹۳ ^D	شاهد	
۹/۴۱ ^D	۴/۴۱	۴۳۶/۳۷ ^A	۴۰۴/۷۲	۲۸۷/۷۴ ^C	۱۶۲۴/۶۱ ^D	جیره حاوی آنتی‌بیوتیک ^۱	
۱۱/۵۲ ^{AD}	۴/۳۸	۳۲۶/۲۵ ^D	۳۹۹/۴۴	۲۲۲/۴۰ ^D	۱۷۰۲/۶۴ ^D	جیره حاوی اسید آلی ^۲	
۱۵/۱۱ ^A	۵/۴۶	۳۹۶/۷۷ ^{AD}	۴۸۹/۲۴	۳۳۱/۱۳ ^C	۲۶۵۲/۰۴ ^A	جیره حاوی پروبیوتیک ^۳	
۱۲/۸۰ ^{AD}	۴/۰۶	۳۷۶/۴۷ ^{AD}	۵۲۰/۸۰	۵۳۷/۴۴ ^A	۲۲۱۳/۵۸ ^A	جیره حاوی پری‌بیوتیک ^۴	
۰/۹۳۷	۰/۳۸۰	۲۴/۷۶۶	۲۱/۱۲۹	۱۶/۵۳۱	۹۶/۰۱۰	SEM	
*	ns	*	ns	*	*	P value	
(µm) ژژنوم							
۵/۷۵ ^D	۲/۶۹ ^{AD}	۳۳۱/۰۵ ^A	۳۹۲/۷۵ ^{AD}	۲۹۴/۰۴ ^A	۹۹۹/۲۹ ^D	شاهد	
۶/۷۶ ^{AD}	۳/۱۷ ^A	۲۵۰/۸۶ ^{AD}	۳۳۷/۸۴ ^D	۲۴۶/۷۸ ^D	۱۰۲۲/۱۲ ^D	جیره حاوی آنتی‌بیوتیک ^۱	
۵/۰۰ ^D	۲/۲۶ ^D	۳۰۵/۹۴ ^{AD}	۴۱۸/۸۱ ^{AD}	۱۵۹/۳۸ ^C	۱۱۱۵/۲۸ ^{AD}	جیره حاوی اسید آلی ^۲	
۶/۲۵ ^{AD}	۲/۹۹ ^A	۲۲۷/۱۱ ^D	۴۷۰/۱۸ ^A	۳۳۱/۳۳ ^D	۱۴۰۳/۸۲ ^A	جیره حاوی پروبیوتیک ^۳	
۹/۲۳ ^A	۲/۹۳ ^{AD}	۳۳۳/۴۴ ^A	۴۳۸/۳۷ ^{AD}	۲۴۰/۸۹ ^D	۱۲۴۵/۲۶ ^{AD}	جیره حاوی پری‌بیوتیک ^۴	
۰/۶۹۷	۰/۲۰۹	۲۰/۷۱۱	۲۵/۲۷۴	۱۰/۹۳۴	۷۰/۷۵۸	SEM	
*	*	*	*	*	*	P value	
(µm) ایلتوم							
۴/۳۱ ^C	۴/۲۰	۳۴۷/۹۰ ^{AD}	۲۳۴/۶۴ ^D	۲۴۳/۷۳ ^{AD}	۷۵۱/۵۷ ^D	شاهد	
۷/۹۰ ^A	۴/۰۳	۲۹۳/۹۳ ^{DC}	۲۴۹/۲۷ ^{AD}	۲۶۷/۷۴ ^A	۸۸۲/۹۰ ^D	جیره حاوی آنتی‌بیوتیک ^۱	
۵/۰۰ ^{CD}	۴/۲۹	۲۵۰/۸۰ ^{CA}	۲۰۷/۲۸ ^D	۱۹۸/۹۰ ^D	۷۳۳/۲۱ ^D	جیره حاوی اسید آلی ^۲	
۶/۲۱ ^D	۴/۲۹	۲۱۱/۲۱ ^D	۲۰۶/۴۳ ^D	۲۴۶/۸۲ ^{AD}	۷۷۱/۰۶ ^D	جیره حاوی پروبیوتیک ^۳	
۸/۶۱ ^A	۴/۰۵	۳۷۴/۲۹ ^A	۳۰۰/۱۴ ^A	۲۴۳/۱۶ ^{AD}	۱۱۴۱/۲۹ ^A	جیره حاوی پری‌بیوتیک ^۴	
۰/۳۶۱	۰/۴۹۴	۱۶/۳۰۱	۱۳/۸۰۲	۱۴/۲۹۱	۴۴/۱۵۹	SEM	
*	ns	*	*	*	*	P value	

حروف غیر همسان در هر ستون نشان‌دهنده تفاوت معنی‌دار آماری در سطح ۵ درصد هستند.
 ۱- آنتی‌بیوتیک اکسی‌تتراسایکلین (۱۵۰ گرم در تن). ۲- اسید آلی اورگانیسید (۳ کیلوگرم در تن). ۳- پروبیوتیک پروتوکسین (۱۵۰ گرم در تن). ۴- پری‌بیوتیک مانان ایگوساکارید (۲ کیلوگرم در تن)
 ns: غیر معنی‌دار. *: (P<۰/۰۵).

منابع

- Acikgoz, Z., H. Bayraktar and O. Altan. 2011. Effects of Formic acid administration in the drinking Water on Performance, Intestinal Microflora and Carcass Contamination in Male Broilers under High Ambient Temperature. *Asian Austrian Journal of Animal Science*, 24: 96-102.
- Al-Natour, M.Q. and K.M. Alshwabkeh. 2005. Using varying levels of formic acid to limit growth of *Salmonella gallinarum* in contaminated broiler feed. *Asian-Austral Journal of Animal Science*, 18: 390-395.
- Angel, R., R.A. Dalloul and J. Doerr. 2005. Performance of broiler chickens fed diets supplemented with a Direct-Fed Microbial. *Poultry Science*, 84: 1222-1231.
- Bonnet, S., P.A. Geraert, M. Lessire, B. Carre and S. Guillaumin. 1997. Effect of high ambient temperature on feed digestibility in broilers. *Poultry Science*, 76: 857-863.
- Chichlowisk, M.J., B.W. Croom, L. McBride, G. Daniel, R. Davis and M.D. Koci. 2007. Direct-fed microbial primaralac and salinomycin modulate whole-body and Intestinal oxygen consumption and Intestinal Mucosal cytokine production in the broiler chick. *Poultry Science*, 86: 1100-1106.
- Clements, M.L., M.M. Levine and R.E. Black. 1981. *Lactobacillus prophylaxis* for diarrhea due to enterotoxigenic *escherchia coli*. *Antimicrob Agents and Chemotherapy*, 20: 104-108.
- Clik, K. and I. Ersoy. 2003. The using of organic acid in California turkey chicks and its effects on performance before pasturing. *Poultry Science*, 2: 446-448.
- Coates, M.E., R. Fuller, G.F. Harrison, M. Lev and S.F. Suffolk. 1963. A comparison of the growth of chicks in the Gustafsson germ-free apparatus and in a conventional environment, with and without dietary supplements of penicillin. *British Journal of Nutrition*, 17: 141-150.
- Craven, S.E. and D.D. Williams. 1998. In vitro attachment of *Salmonella Typhimurium* to chicken cecal mucus: Effect of cations and pretreatment with *Lactobacillus spp.* isolated from the intestinal tracts of chickens. *Journal of Food Protection*, 61: 265-271.
- Deschepper, K., M. Lippens, G. Huyghebaert and K. Molly. 2003. The effect of aromabiotic and GALI D OR on technical performances and intestinal morphology of broilers. In: *Proceedings of 14th. European Symposium on poultry nutrition*. August. Lillehammer, Norway. 189.
- Dibner, J.J. and P. Buttin. 2002. Use of organic acids as a model to study the impact of gut microflora on nutrition and metabolism. *Journal of Applied Poultry Research*, 11: 453-463.
- Eidelsburger, U. 1998. Feeding short-chain organic acids to pigs. In: *Recent Advances in Animal Nutrition*, Garnsworthy, P.C. and Wiseman, J. (Eds), (pp: 93-106). Nottingham University press, Nottingham.
- Esteva-Garcia, E. and S. Mack. 2000. The effect of DL-methionine and betaine on growth performance and carcass characteristics in broilers. *Animal Feed Science and Technology*, 87: 151-159.

14. Farhoomand, P. and A. Dadvend. 2007. Carcass weight, growth performance and intestinal organs size of broilers fed graded levels of *Saccharomyces cerevisiae* supplementation diets. *Pakistan Journal of Biological Science*, 10: 1870-1874.
15. Forstner, J.T. 1978. Intestinal mucins in health and disease. *Digestion*, 17: 234-263.
16. Fuller, R. 1989. A review: Probiotics in man and animals. *Journal of Applied Bacteriology*, 66: 365-378.
17. Garcia, V., P. Catala-Gregori, F. Hernandez, M.D. Megias and J. Madrid. 2007. Effect of formic acid and plant extracts on growth, nutrient digestibility, intestine mucosa morphology, and meat yield of broilers. *Journal of Applied Poultry Research*, 16: 555-562.
18. Garrido, N.M., M. Skjveheim, H. Oppegaard and H. Sorum. 2004. Acidified litter benefits the intestinal flora balance of broiler chickens. *Applied and Environmental microbiology*, 70: 5208-5213.
19. Gibson, G.R. and M.B. Roberfroid. 1995. Dietary modulation of the colonic microbiota: introducing the concept of probiotics. *Journal of Nutrition*, 125: 1401-1412.
20. Goldin, B.R. 1998. Health benefits of probiotics. *British Journal of Nutrition*, 80: 203-207.
21. Gunal, M., G. Yayli, O. Kaya, N. Karahan and O. Sulak. 2006. The effects of antibiotic growth promoter, probiotic or organic acid supplementation on performance, intestinal microflora and tissue of broilers. *International Journal of Poultry Science*, 5: 149-155.
22. Gunes, H., H. Cerit and A. Altinel. 2001. Effect of organic acid, probiotic and antibiotic on performance and carcass yield of broilers. *Sociedade Brasileira de Zootecnia*, 302-308.
23. Hampson, D.J. 1986. Alteration in piglet small intestinal structure at weaning. *Research in Veterinary Science*, 40: 39-40.
24. Izat, A.L., N.M. Tidwell, R.A. Thomas, M.A. Reiber, M.H. Adams, M. Colberg and P.W. Waldroup. 1990. Effects of a buffered propionic acid in diets on the performance of broiler chickens and on microflora of the intestine and carcass. *Poultry Science*, 69: 818-826.
25. Kafizadeh, F. and M.R. Safariparvar. 2002. Effect of different levels of Probiotic IMONOBAC on performance of broiler. *Journal of Agriculture Science and Natural Research*, 4: 173-179.
26. Kaya, C.A. and S.D. Tuncer. 2009. The effects of an organic acids and etheric oils mixture on fattening performance, carcass quality and some blood parameters of broilers. *Journal of Animal and Veterinary Advances*, 8: 94-98.
27. Macari, M. and A. Maiorka. 2000. Função gastrointestinal e seu impacto no rendimento avícola. In: anais da conferência apinco de ciencia e tecnologia avícolas. Campinas: FACTA, 2: 161-174.
28. Miles, R.D., G.D. Butcher, P.R. Henry and R.C. Littell. 2006. Effect of antibiotic growth promoters on broiler performance, intestinal growth parameters and qualitative morphology. *Poultry Science*, 85: 476-485.
29. Mohan, K.O.R. and C.K. James. 1988. The role of *Lactobacillus sporogens* (probiotic) as feed additives. *Poultry Guide*, 25: 37-39.
30. Mountzouris, K., H. Beneas, P. Tsirtsikos, E. Kalamara and K. Fegeros. 2006. Evaluation of the effect of a new probiotic product on broiler performance and cecal microflora composition and metabolic activities. *International poultry scientific forum atlanta*, Georgia January, 23-24.
31. Pardue, S.L. and J.P. Thaxton. 1986. Ascorbic acid in poultry. a review. *World's poultry. Science*, 25: 42: 107.
32. Pelicano, E.R.L., P.A. Souza, H.B.A. Souza, D.F. Figueiredo, M.M. Boiago, S.R. Carvalho and V.F. Bordon. 2005. Intestinal mucosa development in broiler chickens fed natural growth promoters. *Brazilian Journal of Poultry Science*, 7: 221-229.
33. Pourhasan, H., Sh. Rahimi, M.A. Karimi Torshiz and T. Zahraei Salehi. 2008. Effect of organic acids on intestinal microflora and morphology of broiler chicks. *Journal of Veterinary Research*, 63: 283-290.
34. Radcliffe, J. 2000. British supermarkets: forging changes in poultry nutrition. *Austral. Poultry Science. Sympos*, 12: 25-31.
35. Sanders, M. 1999. Probiotics. *Food Technology*, 53: 67-77.
36. SAS Institute. 2004. User's Guide Version 9.1: Statistics. SAS Institute, Cary N.C.
37. Schneitz, C., T. Kiskinen, V. Toivonen and M. Nasi. 1998. Effect of BROILAC on the physicochemical conditions and nutrient digestibility in the gastrointestinal tract of broilers. *Poultry Science*, 77: 426-432.
38. Sell, J.L., C.R. Angel, F.J. Piquer, E.G. Mallarino and H.A. Al-Batshan. 1991. Development patterns of selected characteristics of the gastrointestinal tract of young turkey. *Poultry Science*, 70: 1200-1205.
39. Vieira, S.L., O.A. Oyarzabal, D.M. Freitas, J. Berres, J.E.M. Pena, C.A. Torres and J.L.B. Coneglian. 2008. Performance of broilers fed diets supplemented with sanguinarine-like alkaloids and organic acids. *Journal of Applied Poultry Research*, 17: 128-133.
40. Waldroup, A. and W. Kanis. 1995. Performance characteristics and microbiological aspects of broiler fed diets supplemented with organic acids. *Journal of Food Protection*, 58: 482-489.
41. Yang, Y., P.A. Iji and M. Choct. 2009. Dietary modulation of gut microflora in broiler chickens: a review of the role of six kinds of alternatives to in-feed antibiotics. *World's Poultry Science*, 65: 97-114.
42. Yusrisal, Y. and T. Chen. 2003. Effect of adding chicory fructans in feed on broiler growth performance, serum cholesterol and intestinal length. *International Journal of Poultry Science*, 2: 214-219.

Evaluation of Production Performance and Gut Morphology of Broiler Chickens Fed with Antibiotic, Organic Acid, Probiotic and Prebiotic in Tropical Conditions

Mosayeb Shalaei¹, Seyyed Mohammad Hosseini² and Nazar Afzali³

1- M.Sc., University of Birjand (Corresponding Author: Mosayeb_shalaei@yahoo.com)

2 and 3- Assistant Professor and Professor, University of Birjand

Received: November 19, 2013 Accepted: April 6, 2014

Abstract

The experiment was conducted to evaluate the effect of antibiotic, organic acid, probiotic and prebiotic on performance and small intestinal morphology in male Ross 308 broiler chicks for 42 days in tropical conditions. The study was completely randomized design with 5 treatments, 4 replicates and 8 chicks per each. The treatments were: T₁: basal diet, T₂: diet containing antibiotic oxytetracycline (150 g/ton of feed), T₃: diet containing organic acid orgacid (3 kg/ton of feed), T₄: diet containing probiotic protoxin (150 g/ton of feed) and T₅: diet containing prebiotic mannan oligosaccharide (2 kg/ton of feed). The results showed that the experimental diets had no significant effect on feed consumption, live weight and feed conversion ratio. The relative length of jejunum and ileum by prebiotic significantly increased (P<0.05). The acidity of different parts of the small intestine, showed significantly decreased by consumption of organic acid supplementation (P<0.05). The treatment receiving probiotic significantly increased the height of the villi in duodenum and jejunum (P<0.05). Also treatment receiving antibiotic and probiotic significantly increased villi height to crypt depth ratio in the jejunum (P<0.05). The thickness of the muscle layer in jejunum and ileum by consumption of organic acid and probiotic significantly decreased (P<0.05). Generally, the results of the present study showed the positive effects of supplements used on the morphological characteristics of small intestine, but did not have any difference in the performance of broiler chickens.

Keywords: Broiler chickens, Dietary supplements, Intestinal morphology, Performance